

5. Глузман А. В. Университетское педагогическое образование : опыт системного исследования / А. В. Глузман. – К. : А.С.К., 1997. – 307 с.
6. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») // Освіта / [б. а.]. – 1993. – № 44, 45, 46. – 38 с.
7. Кондрашова Л. В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте / Л. В. Кондрашова. – К. – Одесса : Черноморец, 1988. – 159 с.
8. Концепція підготовки педагога в умовах університету та її методичне забезпечення: Матеріали доповідей і повідомлень науково-методичної конференції 26-28 березня, 1991р. / [б. а.]. – Ужгород : Добронь, 1991. – 131 с.
9. Лозова В. І. Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів при вивченні психолого-педагогічних дисциплін / В. І. Лозова, С. Т. Золотухіна, В. М. Гриньова // Вища і середня педагогічна освіта. – 1989. – № 14. – С. 63-68.
10. Методические рекомендации по классификации методов активного обучения / [б. а.]. – К. : КГПИ, 1982. – 15 с.
11. Педагогика [под. ред. Ю. К. Бабанского] / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1988. – 486 с.
12. Солдатенко М. М. Самостійна пізнавальна діяльність як найважливіша умова формування спеціаліста / М. М. Солдатенко, Б. А. Сусь // Вища і середня освіта. – 1994. – № 7. – С. 39-44.
13. Явоненко О. Ф. Комплексний підхід до розв'язування проблем фахової підготовки студентів педвузу / О. Ф. Явоненко, В. Ф. Савченко // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 167-173.

У статті піднімаються проблеми існування різноманітних методів навчання у вищій школі, аналізуються традиційні та нетрадиційні методи навчання, можливості їх використання для формування та розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Ключові слова: метод навчання, творчість, ділова гра, проблемна лекція, проектна методика, аналіз конкретних ситуацій, метод розвитку творчості особистості.

Данная статья поднимает проблемы существования различных методов обучения в высшей школе. В статье анализируются традиционные и нетрадиционные методы обучения, возможности их использования для формирования и развития творческого потенциала будущих педагогов.

This article raises the problem of existence of very great number of methods of teaching. It analyses the possibility of their use in the process of forming and developing the creative abilities of the future teachers.

УДК 37.036
ББК 74.200.54

О.М. Кутова
м. Київ, Україна

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Психологи і педагоги стверджують, що в основі будь-якої діяльності лежить *готовність* людини до її здійснення. Так, А. Прангашвілі відзначає, що «істотною загальнопсихологічною особливістю діяльності є її виникнення на підставі *готовності* до певної форми реагування – установлення, ні одна діяльність не розпочинається з «пустого місця».

Аналіз літератури з проблеми *готовності* до діяльності, засвідчив, що перші фундаментальні дослідження цього питання здійснили Д. Узнадзе і колектив грузинських учених-психологів, який він очолював. У своїх роботах науковець дав визначення цього поняття «готовність суб'єкта до дії» і визначення умов її виникнення. На підставі проведених досліджень Д. Узнадзе зробив висновок, що «у випадку наявності якоїсь потреби і ситуації її задоволення у суб'єкта виникає специфічний стан, який можна характеризувати як *готовність*, як установку його до здійснення певної діяльності, направленої на задоволення його актуальної потреби» [8, с.170].

Подальший розвиток проблема *готовності* до певної діяльності набула у працях А. Ковальова, Н. Левітова, К. Платонова, А. Пуні, М. Дьяченко Л. Кандибовича, П. Чаматі, О. Отич, О. Ярошенко та інших.

Готовність, як наголошує О. Отич, є результатом і показником якості підготовки і реалізується та перевіряється у діяльності [6, с.73].

Учені встановили, що *готовність* залежить від індивідуальних властивостей особистості, типу вищої нервової діяльності і зовнішніх умов. Серйозний висновок щодо цього питання зробив також Н. Левітов, зазначивши, що поряд із психологічним аспектом існує педагогічний аспект *готовності* до діяльності, в поняття якого він включає систему знань, умінь, навичок, необхідних людині для здійснення певної діяльності [9, с. 37].

Аналізуючи наукову літературу з даної проблеми можна зробити висновок: а) *готовність* людини до діяльності є складним багатоструктурним утворенням, яке промовисто виражає рівень відповідності даної особистості вимогам певної діяльності;

б) наявність *готовності* – обов’язкова умова існування діяльності;

в) *готовність* до конкретного виду діяльності має специфічні особливості, обумовлені характером цієї діяльності;

г) проблема *готовності* до діяльності не обмежується рамками теорії, а має безпосередньо практичне значення;

д) існування в єдності і взаємозв’язку психологічного і педагогічного аспектів *готовності* є підставою вважати, що ця проблема – психологічно-педагогічна [9, с. 41-42].

Тому під *готовністю* вчителя до використання технологій естетичного виховання учнів ми розуміємо інтегровану особистісну якість, що характеризується емоційно-ціннісним ставленням вчителя до виховання школярів, використовуючи технології естетичного виховання, стійкою професійною спрямованістю на їх здійснення, наявністю необхідних психолого-педагогічних, естетико-культурологічних і методичних знань. Здатність до самостійного поповнення знань про технології естетичного виховання учнів, а також сформованість умінь і навичок застосування технологій естетичного виховання для формування їхньої особистості.

Зміст і структура *готовності* до діяльності достатньо широко описується у роботах М. Дьяченка і Л. Кандибовича. Провідними її компонентами вони називають *мотиваційний, пізнавальний, емоційний*. Готовність до того чи іншого виду діяльності вчені визначають як «доцільність вияву особистості, що включає її переконання, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, настанови, налаштованість на певну поведінку» [1, с.4]. Автори зосереджують свою увагу також на двох головних підходах до проблеми готовності, які склалися в науці, – функціональному і особистісному. Основу першого підходу складають вивчення тих психічних функцій, які забезпечують досягнення нових результатів діяльності. Другому підходу характерно розгляд психологічної готовності у взаємозв’язку з особистісними передумовами до успішної діяльності, особливо такими як знання і уявлення про особливості діяльності, володіння засобами і прийомами її здійснення [9, с. 39].

Узагальнення результатів психологічних досліджень свідчить про дві форми прояву готовності, які здобули назву *тимчасової і довготривалої готовності*. *Тимчасова готовність* є внутрішньою налаштованістю на певну поведінку, мобілізованість усіх сил на активні, спрямовані дії і міститься у розумінні завдань та бажанні добитися успіху. *Довготривала готовність* характерна раніше придбаними знаннями, уміннями, навичками, якостями і мотивами діяльності. На думку М. Дьяченко і Л. Кандибович ці два види готовності знаходяться в єдності, що сприяє підвищенню їх дієвості, а також визначає продуктивність довготривалої готовності в даних конкретних ситуаціях.

Психологічний аспект готовності до діяльності характеризується єдністю трьох рівнів психічного відображення: *емоційного, інтелектуального і вольового*. Оскільки, поняття готовності до діяльності почало вивчатися психологами, то в сучасний час воно активно

досліджується як психологами так і педагогами. Педагогічна наука привертає увагу значною частиною праць з проблеми готовності до конкретних видів діяльності.

Варто відзначити, що поряд із дослідженням загальних питань готовності до конкретних видів діяльності, в педагогіці помітна тенденція вивчення окремих її сторін.

Накопичення вітчизняної психолого-педагогічної науки матеріалами з проблеми готовності до діяльності засвідчують своєчасне рішення питання готовності вчителів до використання технологій естетичного виховання учнів. Своє завдання ми бачимо в усвідомленні результатів психологічних досліджень і в розкритті на їх основі суті професійно-практичної сторони готовності вчителя до використання технологій естетичного виховання учнів.

У намаганні визначити сутність готовності вчителя до використання технологій естетичного виховання учнів ми виходимо із даних аналізу психолого-педагогічної літератури з проблеми готовності до діяльності, особливостей засвоєння технологій естетичного виховання школярів як конкретного виду професійної діяльності учителів, результатів попереднього вивчення використання технологій естетичного виховання учнів у шкільній практиці. Педагогічна *готовність* учителя до використання технологій естетичного виховання учнів полягає в умінні оптимально знаходити і добирати технології естетичного виховання учнів, які формують у школярів здатність сприймати, розуміти, відчувати прекрасне в оточуючому їх просторі і відтворювати прекрасне у власному житті.

Одночасно вчитель на своїх уроках, позакласних заходах, індивідуальних бесідах ненав'язливо має навчити вихованців розпізнавати добро і зло, формувати у школярів здатність протистояти руйнівним впливам, захищати від них. Реалізації цього сприяють, на нашу думку, технології естетичного виховання учнів: «технологія створення естетичного поля» [3, с.23], «технологія естетизації пізнавального середовища» [3, с.28], «педагогічна технологія мистецької гри» [4, с.204], педагогічна технологія виховання мистецтвом [4, с.24], технологія виховання казкою [4, с.124], педагогічна технологія драматичної творчості [4, с.171] та інші. Безперечно, реалізувати актуальні завдання естетичного виховання при використанні технологій естетичного виховання учнів у сучасних умовах може педагог, який має відповідну професійну підготовку і є естетично грамотною особистістю [5, с.98].

Готовність учителя до використання технологій естетичного виховання учнів як особистісно значуща його якість включає в себе стійке прагнення до постійного вивчення та використання технологій естетичного виховання учнів, глибокого психолого-педагогічного знання цієї проблеми, уміння виділити і творчо застосовувати головну ідею технологій естетичного виховання учнів на практиці, що відповідає індивідуальній властивості кожного педагогічного працівника.

У процесі дослідження було встановлено, що готовність педагогічних працівників до використання технологій естетичного виховання учнів можна виразити з допомогою трьох важливих компонентів: *мотиваційного, змістовного і процесуального* (див схему 1). Розглянемо зміст кожного з них.

Першоосновою здійснення будь-якої діяльності є мотиви. Про це писали вчені: Л. Божович, Л. Виготський, А. Леонтьєв, С. Рубінштейн та інші. На думку А. Леонтьєва поняття діяльності тісно пов'язане з поняттям мотиву. Діяльності без мотиву не буває: «немотивована» діяльність – це діяльність не позбавлена мотивів, а діяльність із суб'єктивно чи об'єктивно прихованим мотивом [2, с.104].

Отже, мотиваційний компонент готовності є найважливішим компонентом готовності педагогічного працівника до використання технологій естетичного виховання учнів. Завдяки його існуванню, відбувається усвідомлення суспільної і особистої значущості використання, виникає у педагогічних працівників *потреба* застосовувати у вихованні естетичні технології. Мотиваційну сферу готовності до використання технологій естетичного виховання учнів

складають потреби вчителя у здійсненні цієї діяльності і форми їх конкретизації: інтереси, цілі, прагнення.

Схема 1

Компоненти готовності вчителя до використання технологій естетичного виховання учнів

Підтвердженням того, що потреби є джерелом виникнення і розвитку мотивів, служать дослідження Г. Ананьєва, Л. Божович, Л. Кікнадзе, А. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Д. Узнадзе та інших учених. Так, А. Леонтьєв вважає, що *мотив* – це форма прояву *потреби*, яка означає «те об'єктивне, у чому ця *потреба* конкретизується в даних умовах і на що направляється діяльність» [2, с.104]. Д. Кікнадзе відзначає, що мотив «припускає в якості своєї глибинної основи певну потребу, незалежно від того, є вона матеріальною чи духовною. Відомо, що в психіці людини потреби знаходять суб'єктивне вираження у вигляді бажань, прагнень, захоплень, цілей. Кожна із цих форм усвідомлення *потреб* при певних умовах перетворюється в *мотив* [9, с.44].

Досліджуючи мотиви навчально-виховної діяльності школярів Л. Божович, Н. Морозова, Л. Славина прийшли до висновку, що для її здійснення однієї соціальної мотивації без інтересу до навчання недостатньо. Ми розділяємо думку вчених і вважаємо, що обов'язковим елементом використання технологій естетичного виховання учнів як конкретного виду пізнавальної діяльності вчителів повинен виступати їхній *інтерес* до даної проблеми. Наявність такого інтересу служить головною психологічною передумовою позитивного ставлення до застосування технологій естетичного виховання учнів. *Інтерес* є також емоційним виявом *потреби*, визначає коло предметів і явищ, на яких сконцетрована увага особистості і які потім стануть метою її діяльності. На думку В. М'ясищева в інтересі «синтезуються пізнавальна потреба і потреба в діяльності».

Таким чином, головними складовими мотиваційного компоненту готовності учителів до використання технологій естетичного виховання учнів є потреби та інтереси, які направлені на всебічне вивчення і активне застосування технологій естетичного виховання учнів. У практичній діяльності учителя вони конкретизуються у вигляді мотивів різного ступеню усвідомлення і виявлення.

Спостереження свідчать, що лише ґрунтовні психолого-педагогічні знання, уміння і навички педагогічної праці дозволяють успішно здійснити на практиці використання технологій естетичного виховання учнів. Тому психолого-педагогічні і методичні знання є важливим елементом *змістовного компоненту готовності* учителів до використання технологій естетичного виховання учнів.

Педагогічні працівники школи успішно застосовують технології естетичного виховання учнів, коли вони знають про них і в достатній мірі забезпечені необхідними матеріалами.

Тому наступною складовою *змістовного компоненту* є обізнаність учителів з технологіями естетичного виховання учнів. Якщо вчитель добре знає естетичні технології області, міста, школи, то йому не важко вибрати їх виходячи із власних потреб і втілювати у педагогічну практику.

Усвідомити сутність технологій естетичного виховання учнів, побачити структуру, відокремити в них спільне від специфічного, об'єктивні моменти від суб'єктивних учитель може тільки при наявності *змістовного компоненту*.

Отже, *змістовний компонент* готовності вчителів до використання технологій естетичного виховання учнів складають: психолого-педагогічні знання з даного питання, знання технологій естетичного виховання учнів педагогічними працівниками, засвоєння технологій, що дозволяють їх застосувати у навчально-виховному процесі. На практиці, ще недостатньо вчителі втілюють у життя технології естетичного виховання учнів, тому що мало уваги приділяється цій проблемі як вищими навчальними закладами, так і в системі методичної роботи школи. Ось чому так важлива наявність у складі *готовності* вчителів до використання технологій естетичного виховання учнів *процесуального компоненту*.

Головним елементом *процесуального компоненту* готовності учителів до використання технологій естетичного виховання учнів ми вважаємо уміння творчо застосовувати на практиці методи і прийоми педагогічної роботи. Бо як стверджує К. Платонов, уміння – це здатність виконувати певну діяльність чи дію в нових умовах, що утворилися на підставі раніше здобутих знань і навичок [7, с.154]. Це загальне уміння вимагає перебудови навчально-виховного процесу відповідно до головної ідеї технології естетичного виховання учнів, прогнозувати результат, виявити зміни, які наступили у практичній діяльності під впливом застосування тих чи інших технологій естетичного виховання учнів. Основними уміннями розумової діяльності, які входять до їх складу є: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, виділення головного [9, с. 48].

Аналіз технологій естетичного виховання учнів припускає виділення в них сильних і слабких сторін. Уміння оперувати аналізом у своїх роботах високо оцінював В. Сухомлинський: «... сильним, досвідченим стає педагог, який уміє аналізувати свій труд». Здійснюючи науковий аналіз використання технологій естетичного виховання учнів, учитель таким чином вирішує головне пізнавальне завдання діалектичного аналізу, який полягає в тому, – зазначає Є. Бабосов, – що необхідно із різноманітних сторін об'єкта, який вивчається виділити його сутність не шляхом механічного розчленування цілого на частини, а шляхом виявлення і вивчення сторін головного протиріччя в об'єкті, виявити основу, що зв'язує всі сторони предмета у єдине ціле і вивести із цієї основи закономірність цілого.

Таким чином, наукове розуміння технологій естетичного виховання учнів завершується виділенням головної ідеї. Це говорить про те, що учитель змістовно налаштований на їх використання.

Очевидно, що процесуальний компонент готовності до використання технологій естетичного виховання учнів дуже тісно пов'язаний із змістовним компонентом і включає в себе передбачення успішної практичної реалізації головної ідеї технології, що виділяється за допомогою аналізу, порівняння, синтезу й узагальнення використання власних технологій естетичного виховання учнів, також тих, що втілюються вчителем у педагогічну практику.

Проведене теоретичне дослідження виявило складність і багатоаспектність готовності вчителів до використання технологій естетичного виховання учнів. Будучи динамічною рисою характеру учителя готовність передбачає існування в єдності і взаємозв'язку мотиваційного, змістовного і процесуального компонентів. Розгляд будь-якого з них безвідносно до цілісного стану готовності вчителя до використання технологій естетичного виховання учнів був б одностороннім і суб'єктивним. Зрозуміло, що готовність учителя до використання технологій естетичного виховання учнів на окремі компоненти має умовний характер. У дійсності всі компоненти готовності учителя до використання технологій

естетичного виховання учнів тісно пов'язані між собою й утворюють єдину динамічну цілісність.

Узагальнюючи викладене в статті, зазначаємо, що готовність учителів до використання технологій естетичного виховання учнів є необхідною умовою для їхньої творчої педагогічної діяльності. Перспективи подальших наукових пошуків пов'язуються нами з розробкою системи методичної роботи школи щодо формування готовності вчителів до використання технологій естетичного виховання учнів.

Література:

1. Дьяченко М.И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – Минск: Белорус. ун-т. 1976. 197 с.
2. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / Алексей Николаевич Леонтьев. – 2-е изд. – М.: Политиздат, 1977. – 357 с.
3. Лещенко М.П. Зарубіжні технології підготовки учителів до естетичного виховання: [Монографія] / Марія Петрівна Лещенко. – 2-е вид., доп. Гротеск. – К.: 1996. – 192 с.
4. Лещенко М.П. Щастя дитини – єдине дійсне щастя на землі: – До проблеми педагогічної майстерності: навч. метод. посіб. – / Марія Петрівна Лещенко. – К.: АСМІ, Ч. 1. – 2003. – 304 с.
5. Мирошніченко В.І. Підготовка вчителів до естетичного виховання школярів у сучасному інформаційному просторі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / Володимир Іванович Мирошніченко. – К., 2001. – 193 с.
6. Отич О.М. Підготовка вчителя початкових класів до виховної роботи в школі (на матеріалі пісенного фольклору): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / Олена Миколаївна Отич. – К., 1997. – 194 с.
7. Платонов К.К. Проблемы способностей / К.К. Платонов – М.: Наука, 1976. – 246 с.
8. Узнадзе Д.Н. Экспериментальные основы психологии установки / Д.Н. Узнадзе. – Тбилиси, 1961. – 351 с.
9. Ярошенко О.Г. Формирование у учителей общеобразовательных школ готовности к освоению передового педагогического опыта: дис. ... канд. пед. наук 13.00.01. / Ольга Григорівна Ярошенко. – К., 1986. – 178с.

У статті розглядається сутність готовності вчителів до використання технологій естетичного виховання учнів, розкривається зміст і структура готовності вчителів до педагогічної діяльності та визначаються компоненти готовності

Ключові слова: *готовність, готовність вчителя до педагогічної діяльності, зміст і структура готовності, компоненти готовності, потреба, мотив, інтерес.*

В статье рассматривается сущность готовности учителей к использованию технологий эстетического воспитания учащихся, раскрывается содержание и структура готовности учителей к педагогической деятельности, определяются компоненты готовности.

The article deals with the essence of readiness of teachers to use technology Aesthetics uchischihsya, reveals the essence and structure of teachers' readiness for academic work, as well as components of their readiness.